

Lydia Davis
Kraj priče

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Knjiga je objavljena uz financijsku
potporu Grada Zagreba.

naslov izvornika
Lydia Davis
The End of the Story

Copyright © Lydia Davis, 1995
Copyright © za hrvatsko izdanje OceanMore, 2019

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati
u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja nakladnika.

nakladnik
Naklada OceanMore d.o.o.
info@oceanmore.hr
www.oceanmore.hr

za nakladnika
Gordana Farkaš Sfeci

urednica
Gordana Farkaš Sfeci

Zagreb, listopad 2019.
prvo izdanje

ISBN 978-953-332-098-4

LYDIA DAVIS
Kraj priče

s engleskoga prevela
Maja Šoljan

ocean**more**

Posljednji put kad sam ga vidjela, premda nisam znala da će to biti posljednji put, sjedila sam na terasi s prijateljicom, a on je ušao kroz vrtna vrata sav u znoju, rumena lica i prsa, vlažne kose, i uljudno je zastao popričati s nama. Čučnuo je na crveno obojeni beton ili je sjeo na rub rebraste drvene klupe.

Bio je topao dan u lipnju. Selio je svoje stvari iz moje garaže u prtljažnik kamioneta. Mislim da ih je vozio u drugu garažu. Sjećam se kako mu se lice zajapurilo, ali moram zamisliti njegove cipele, široka bijela bedra dok je čučao ili sjedio, i otvoren, prijateljski izraz koji mu je vjerojatno bio na licu dok je razgovarao s tim ženama koje nisu od njega ništa tražile. Znam da sam bila svjesna toga kako prijateljica i ja izgledamo, nas dvije dok sjedimo na vrtnim stolicama podvijenih nogu, i da mu uz tu prijateljicu možda djelujem još starijom nego što jesam, ali i da mu je možda upravo to privlačno. Ušao je u kuću popiti vode, a onda opet izišao i rekao mi da je gotov i da kreće.

Godinu poslije, kad sam mislila da me je potpuno zaboravio, poslao mi je pjesmu na francuskome, koju je sam prepisao rukom. Uz pjesmu nije bilo pisma, premda ju je naslovio na mene, napisao mi je ime, onako kako se počinje pismo, i na kraju se potpisao, kao na kraju pisma. U

prvi tren, kad sam vidjela omotnicu s njegovim rukopisom, pomislila sam da mi možda vraća novac koji mi je dugo-
vao, više od 300 dolara. Nisam zaboravila na taj dug jer su
se okolnosti promijenile i novac mi je trebao. Premda je
pjesma bila naslovljena od njega meni, nisam bila sigurn-
na što mi je htio reći tom pjesmom niti što sam ja trebala
zaključiti da mi želi reći niti čemu sve to. Na omotnicu
je napisao svoju adresu pa sam zaključila da valjda oče-
kuje odgovor, ali nisam znala kako mu odgovoriti. Neku
drugu pjesmu nisam mu mogla poslati, a kakvim bi mu
pismom odgovorila na tu pjesmu nisam znala. Nakon što
je prošlo nekoliko tjedana, smislila sam kako odgovoriti,
tako da mu opišem što sam pomislila kad sam dobila to
što mi je poslao, što sam pomislila da to jest i kako sam
otkrila da nije, kako sam pjesmu pročitala i što sam mislila
da mi on poručuje šaljući mi pjesmu o odsutnosti, smrti
i ponovnom susretu. Sve sam to napisala u obliku kratke
priče jer je to djelovalo jednako neosobno kao i njegova
pjesma. U poruci koju sam priložila napomenula sam kako
sam se namučila s pričom. Poslala sam odgovor na adresu
na omotnici, ali on mi se više nikad nije javio. Prepisala
sam adresu u adresar, nakon što sam izbrisala prijašnju
adresu koja već dugo nije vrijedila. Nijedna njegova adresa
nije dugo trajala i papir mi se u adresaru na tome mjestu
istanjio i smekšao jer sam toliko puta brisala zapisano.

Prošla je još jedna godina. Bila sam sam s prijateljem na
izletu u pustinji, nedaleko od grada u kojem je on živio i
odlučila sam ga potražiti na posljednjoj poznatoj adresi.
Izlet je dotad protekao u nelagodi jer sam se zbog nečega
osjećala neobično otuđenom od muškarca s kojim sam
bila. Prve večeri previše sam popila, izgubila osjećaj za
udaljenost u krajobrazu osvijetljenome mjesečinom i, dok
me je on obuzdavao, pijano se pokušala baciti u bijele

udoline u stijenama koje su mi djelovale mekanima poput jastuka. Druge večeri ležala sam na krevetu u motelu, pila Coca-Colu i jedva mu se obratila. Cijelo sljedeće jutro provela sam u sedlu staroga konja, zadnjeg u dugoj povorci konja koji su se polako uspinjali prema jedinom prijevoju u brdima pa zatim spuštali dok se on, zlovoljan i ljut na mene, vozio *rent-a-carom* od jedne formacije stijena do druge.

Kad smo izišli iz pustinje, odnosi su nam se ponovno popravili i dok je on vozio, ja sam mu naglas čitala iz knjige o Kristoforu Kolumbu, ali što smo se više približavali gradu, to sam bila odsutnija duhom. Prestala sam čitati i zagledala se kroz prozor, ali primjećivala sam samo zasebne isječke onog što sam vidjela dok smo se približavali moru: gudura obrasla stablima eukaliptusa koja se spuštaju sve do vode; crni kormoran sjedi na usamljenoj stijeni od šupljikava bijelog vapnenca koju su voda i vjetar isklesali u pješčani sat; mol s toboganom; kuća s kupolom visoko iznad grada pokraj goleme palme; nadvožnjak nad željezničkom prugom čije su se tračnice razmatala u daljinu ispred i iza nas. Kad smo se uputili na sjever prema gradu, vozili smo se uz tračnice, ponekad tako da smo ih vidjeli, ponekad podalje od njih, ondje gdje su skretale u unutrašnjost dok se naša cesta nastavljala po hrptu litica uz obalu.

Sljedećeg poslijepodneva sama sam krenula u potragu i kupila kartu grada. Proučila sam je sjedeći na kamenom zidu koji mi je bio hladan premda je sunce grijalo. Neki neznanac mi je rekao da je ulica koju tražim predaleko da bih išla onamo pješice, ali svejedno sam se uputila pješice. Svaki put kad sam stigla na vrh brežuljka, pogledala sam prema pučini i vidjela mostove i jedrilice. Svaki put kad bih se spustila u još jednu malenu udolinu, bijele kuće ponovno bi se sjatile oko mene.

Nisam znala kako će mi se velikim učiniti taj grad dok sam pješačila niti kako će mi se noge umoriti. Nisam znala kako će me sunce na bijelim pročeljima kuća s vremenom zaslijeptiti, kako će sat za satom tući u pročelja koja su se sve jače bijeljela, a onda postala manje bijelima kako su sati prolazili i oči me zaboljele. Sjela sam na autobus i jedno se vrijeme vozila, a onda sišla i ponovno krenula pješice. Premda je sunce sjalo cijeloga dana, u kasno poslijepodne razvukle su se studene sjene. Prošla sam pored nekih hotela. Nisam znala gdje sam točno, premda sam poslije, kad sam izišla iz te četvrti, shvatila gdje sam bila.

Napokon, nakon što sam se nahodala katkad u pravom, a katkad u pogrešnom smjeru, stigla sam u njegovu ulicu. Vladala je večernja gužva. Pored mene prolazili su muškarci i žene u poslovnim odijelima. Promet je puzio. Sunce se nisko spustilo i svjetlo na zgradama tamno se zažutjelo. Iznenadila sam se. Nisam zamišljala da će njegov dio grada ovako izgledati. Nisam čak vjerovala da ova adresa doista postoji. Ali zgrada je bila ondje, dvokatnica, obojena svjetloplavo, malo olinjala. Proučila sam je sa suprotne strane ulice, stojeći na stubi s ugrađenim redom pločica koje su ispisivale ime neke ljekarne, premda su vrata iza mene vodila u bar.

Više od godine, otkako sam zapisala tu adresu u adresar, zamišljala sam vrlo jasno, kao da sam je vidjela u snu, sunčanu uličicu sa žutim jednokatnicama u koje ljudi ulaze i izlaze, uspinju se i silaze prednjim stubama, a zamišljala sam i sebe kako sjedim u autu parkiranom prekoputa, poprijeko od njegove kuće, i promatram ulazna vrata i prozore. Vidjela sam ga kako izlazi iz kuće, u mislima o nečemu drugom, kako pognute glave žurno trči niza stube. Ili kako sporije silazi stubama sa svojom ženom, kao što sam ga dvaput prije vidjela sa ženom kad nije znao da ga gledam, jednom izdaleka dok su stajali

na pločniku ispred kina i jednom kroz prozor njegova stana po kiši.

Nisam bila sigurna da ću mu se obratiti, jer kad sam to zamišljala, uznemirila bi me ljutnja koju sam mu vidjela na licu. Iznenadjenje, zatim ljutnja, a onda strah, jer me se bojao. Lice mu je bilo bezizražajno i ukočeno, kapci napola spušteni, a glava lagano zabačena: što ću mu sad napraviti? I ustuknuo bi korak kao da mi se želi izmaknuti iz dometa.

Premda sam vidjela da zgrada doista postoji, nisam vjerovala da će postojati i njegov stan. A ako postoji njegov stan, nisam vjerovala da ću naći njegovo ime na papiriću nalijepljenom uza zvonu. Prešla sam ulicu i ušla u istu kuću u kojoj je on stanovao, možda sasvim nedavno, svakako u posljednjih godinu dana, i pročitala imena ARD i PRUETT na bijeloj posjetnici do zvona njegova stana, stana broj 6.

Poslije sam shvatila da su baš oni, taj čudnovati, bezrodni par, Ard i Pruett, sigurno pronašli sve što god je ostavio za sobom: komadiće selotejpa zalijepljene za stvari, spajalice i pribadače upale između podnih dasaka, držače za lonce ili bočice sa začinima ili poklopce iza štednjaka, prašinu i mrvice u kutovima ladica, stvrđnute, prljave spužve pod kadom i ispod sudopera koje je nekoć upotrebljavao da onim svojim energičnim pokretima očisti umivaonik ili kuhinjske elemente, zalutale odjevne predmete obješene u mračnim zakutcima ormara, triješće cjepanice za potpalu, rupe od čavala u zidu s mrljama i ogrebotinama oko njih ili blizu njih koje bi djelovale nasumično samo zato što Ard i Pruett ne bi znali kojoj su svrsi služile. Osjetila sam neočekivanu povezanost s to dvoje ljudi, premda oni mene ne poznaju niti sam ja kad vidjela njih, zato što su i oni živjeli u nekoj vrsti bliskosti s njim. Naravno, moguće je da su prijašnji stanari našli ono što

je ostalo iza njega, a Ard i Pruett možda su našli tragove nekoga posve drugog.

Budući da sam morala ići do krajnosti da ga pronađem, pozvonila sam na vrata. Ako ga ovaj put ne nađem, prestat ću ga tražiti. Zvonila sam i zvonila i opet zvonila, ali nitko se nije javio. Stajala sam na ulici pred kućom točno toliko dugo da osjetim kako sam konačno stigla do završne točke neizbježna putovanja.

Dopješačila sam do mjesta koje je bilo predaleko da onamo stignem pješice. Nisam stala čak ni kad je već bilo kasno i kad sam bila na izmaku snage. Snaga mi se donekle vratila kad sam se približila mjestu gdje je nekad stanovao. I sad sam krenula dalje otuda, od njegove kuće, prema Kineskoj četvrti i ulicama crvenih svjetala, prema skladištima uza zaljev i prema moru, barem sam tako mislila dok sam se pokušavala sjetiti grada i, premda on više nije stanovao na toj adresi i premda sam bila umorna, a morala sam i dalje pješačiti, i premda se posvuda oko mene uzdizalo još strmina koje moram svladati, nekako me je smirilo to što sam bila ondje, i bila sam mirnija nego bilo kad otkako me je ostavio, kao da sam ga, premda nije bio ondje, ipak ponovno našla.

Možda mi je upravo to što nije bio ondje omogućilo povratak i omogućilo završetak. Jer da je bio ondje, sve bi se moralo nastaviti. Morala bih nešto poduzeti oko toga, ako ništa drugo onda otići i razmišljati o tome iz velike daljine. Ovako ga mogu prestati tražiti.

Ali onaj trenutak kad sam znala da odustajem, kad sam znala da je potrazi kraj, nastupio je malo poslije, dok sam sjedila u knjižari u tome gradu, usta punih okusa jeftina gorkog čaja koji mi je donio neki nepoznat čovjek.

Ušla sam onamo da se odmorim, u tu knjižaru u staroj zgradi sa škripavim drvenim podovima, uskim stubama, slabašno osvijetljenim podrumom i čistim i bolje

osvijetljenim prizemljem. Prohodala sam cijelu knjižaru, sišla u podrum i opet se popela i obišla sve police s knjigama. Sjela sam prolistati neku knjigu, ali bila sam tako umorna i žedna da nisam mogla čitati.

Otišla sam do pulta s blagajnom, pokraj vrata. Smrknut muškarac u puloveru stajao je iza pulta i slagao knjige na hrpe. Upitala sam ga ima li možda vode, mogu li možda dobiti čašu vode, premda sam znala da vjerojatno nema vode ovdje u knjižari. Rekao je da nema vode, ali da bih možda mogla pitati u obližnjem baru. Ja nisam rekla ništa, okrenula sam se i uspela se uz nekoliko stuba koje su vodile u prednju prostoriju s izlazom na ulicu. Ondje sam ponovno sjela na stolicu da se odmorim dok su se ljudi tiho kretali oko mene.

Nisam imala namjeru biti nepristojna prema tom muškarcu, jednostavno nisam mogla ništa izustiti. Morala bih uložiti svu snagu da izbacim zrak iz pluća i proizvedem zvuk, a to bi me zaboljelo, ili mi oduzelo nešto što toga časa sebi nisam mogla priuštiti da izgubim.

Otvorila sam knjigu i zagledala se u jednu stranicu, ali nisam čitala, zatim prolistala drugu knjigu od početka do kraja a da od onog što sam vidjela nisam razumjela ni riječ. Pomislila sam kako je muškarac iza pulta sigurno pogrešno zaključio da sam ja skitnica, jer je grad bio pun skitnica, posebno onakvih skitnica koje vole sjediti u knjižari dok se poslijepodne smrkava i sve je hladnije i koje bi od njega tražile čašu vode i čak mogle biti i nepristojne ako im ne da vode. I budući da sam po njegovu licu, na kojem se ocrtalo iznenađenje, a možda i briga kad sam se okrenula bez odgovora, zaključila kako misli da sam skitnica, odjednom mi se učinilo da bih mogla biti ono što on misli da jesam. Nije mi to bio prvi put da sam osjetila da sam bezimena i bezlična, dok sam hodala gradskim ulicama noću ili po kiši kad nitko nije znao gdje sam, i sad

je taj osjećaj neočekivano potvrdio muškarac koji je stajao s druge strane pulta. Dok me je gledao, odlebdjela sam od onoga što sam mislila da jesam i postala bezličnom, bezbojnom, lišenom osjećaja: bilo je svejedno hoću li izabrati ono što ja mislim da jesam, umorna žena koja od njega traži vode, ili ono što on misli da jesam, i možda više nije ni postojalo nešto što je istina da nas poveže, pa smo on i ja, gledajući se licem u lice preko pulta, bili razdvojeniji no što dvoje stranaca obično jest, odsječeni od svega kao da stojimo u magli, glasovi i koraci posvuda uokolo prigušeni i samo oko nas mali prostor bistrine, prije nego što sam ja, u svojoj novoj ulozi skitnice, previše umorna i izgubljena da bilo što kažem, skrenula pogled bez odgovora i otišla u drugu prostoriju pa sjela kraj visoke police za knjige.

Ali dok sam o tome razmišljala, on je došao za mnom. Prišao mi je, prignuo se i blago me upitao bih li htjela čaj, a kad mi je donio šalicu, zahvalila sam mu i otpila. Čaj je bio jak i vruć, premda tako gorak da mi je oprljio jezik.

To kao da je bio kraj priče i neko vrijeme to je ujedno bio i kraj romana – bilo je nečega tako konačnog u šalici gorka čaja. A onda, premda je i dalje to bio kraj priče, stavila sam to na početak romana, kao da sam prvo morala ispričati kraj da bih mogla nastaviti i ispričati sve ostalo. Bilo bi jednostavnije početi od početka, ali početak nije značio mnogo bez onog što je došlo poslije, a ono što je došlo poslije nije značilo mnogo bez kraja. Možda nisam htjela izabrati s čim ću početi, možda sam željela sve dijelove priče ispričati u isti mah. Kao što kaže Vincent, ja često želim više nego što je moguće.

Ako me netko pita o čemu je roman, kažem da je o izgubljenom muškarcu jer ne znam što reći. Ali istina je da sad već dugo ne znam gdje je on, nakon što sam prvo znala pa onda nisam znala, ponovno znala i onda ga ponovno

izgubila. Jednom je živio u predgrađu gradića udaljena nekoliko stotina kilometara odavde. Jednom je radio kod svojeg oca, fizičara. Sad možda predaje engleski strancima ili poučava poslovne ljude pisanju, ili vodi hotel. Možda je u nekome drugom gradu, ili uopće nije u gradu, premda je izglednije da je u većem gradu nego u manjem mjestu. Možda je još u braku. Čula sam da su on i žena dobili kćer i da su joj dali ime po nekom europskom gradu.

Kad sam se prije pet godina doselila u ovaj gradić, prestala sam zamišljati da će se on odjednom pojaviti predama jer su izgledi za to bili premali. U ostalim mjestima u kojima sam živjela nisu bili tako mali. U barem tri veća i dva manja grada neprestano sam ga očekivala; kad god sam hodala ulicom, zamišljala sam da će mi on doći ususret. Ako sam šetala po muzeju, bila sam sigurna da je u susjednoj prostoriji. A opet nikad ga nisam vidjela. Možda je i bio ondje, u istoj ulici, pa čak i u istoj prostoriji, i gledao me s male udaljenosti. Možda je umaknuo prije nego što sam ga primijetila.

Znala sam da je živ i da je negdje i nekoliko sam godina živjela u gradu koji će gotovo sigurno posjetiti, premda sam stanovala u prljavoj, zapuštenoj četvrti u blizini luke. Ali kako sam se približavala središtu grada, sve sam više očekivala da ću ga vidjeti. Uхватила bih se kako hodam iza poznate prilike, plečate, mišićave, ne mnogo više od mene, ravne svijetle kose. A onda bi se glava okrenula i lice ne bi bilo ni slično njegovu, čelo drukčije, nos drukčiji, obrazi drukčiji, i učinilo bi mi se ružnim samo zato što je moglo biti njegovo, a nije. Ili bih izdaleka vidjela muškarca kako ide prema meni s onim njegovim drskim, ratobornim držanjem. Ili bih blizu sebe, u gužvi u podzemnoj željeznici, vidjela iste plave oči, ružičastu kožu s pjegicama ili visoke, izbočene jagodice obraza. Jednom su crte bile njegove, ali prenaplašene

tako da je glava djelovala kao gumena maska: kosa iste boje ali gušća, oči tako svijetle da su bile gotovo bijele, čelo i jagodice groteskno izbačeni, crveno meso ovješeno s kostiju, usnice stisnute kao u bijesu, tijelo smiješno tusto. Drugom prilikom vidjela sam inačicu njegova lica tako neizrađenih pojedinosti, tako glatku i otvorenu, da sam lako mogla zamisliti kako će se s vremenom razviti u ono drugo lice koje sam tako voljela.

Na mnogima sam vidjela njegovu odjeću: od dobre, ali grube tkanine, često izlizanu ili izbljedjelu, uvijek čistu. I nekako sam vjerovala, premda sam znala da to nema previše smisla: bude li dovoljno ljudi nosilo tu odjeću na istom mjestu, neka vrsta magnetske sile prisilit će ga da se pojavi. Ili sam zamišljala da ću jednog dana vidjeti muškarca odjevena potpuno jednako kao on, u crvenoj kariranoj jakni ili svjetloplavoj flanelskoj košulji, u bijelim soboslikarskim hlačama ili trapericama otrcanih rubova, a taj će muškarac također imati ravnu crvenkastozlatnu kosu počesljanu u stranu od široka čela, plave oči, istaknute jagodice, stisnute usnice, nabijeno snažno tijelo, držanje koje je istodobno sramežljivo i drsko, i sličnost će biti potpuna, do posljednje pojedinosti, do tračka ružičastog u njegovim bjeloočnicama ili pjegica na usnicama ili okrhnutu prednjeg zuba, kao da su se svi njegovi sastavni dijelovi spojili i samo je potrebno izreći riječ da se taj muškarac pretvori u njega.

Premda se sjećam da se primanje održavalo jednoga kasnog sunčanog poslijepodneva u listopadu, na posljednjem katu visoke javne zgrade, ne mogu se sjetiti kojim je povodom priređeno. U gomili drugih ljudi, u nekoj vrsti atrija, kružnog ili osmerokutnog oblika i preplavljenog suncem, s vratima koja su se otvarala na van, do njega me je doveo Mitchell i rekao mi kako se on zove. Smjesta

sam zaboravila ime, kao što ga obično zaboravim kad me s nekim upoznaju. On je već znao tko sam ja, tako da on moje ime nije zaboravio. Mitchell je otišao i ostavio nas nasamo. Stajali smo ondje okruženi ženama koje su se polako i s oklijevanjem, same ili u parovima, kretale kroz prostorije, ulazile u jarko sunčevo svjetlo i izlazile iz njega. Rekao mi je da je zamišljao da sam starija. Iznenadilo me je što me uopće zamišljao. Iznenadilo me je mnogo toga: njegova otvorenost, kako je odjeven, kao da ide na planinarenje i, još više, to što uopće postoji, što stoji tu i razgovara sa mnom jer mi ga nitko dotad nije spomenuo. Kad sam otišla odande, nisam razmišljala o njemu, možda zato što je bio tako mlad.

Kasnije toga dana, otišla sam u zapušteni kafić na cesti uz more sjeverno od mojega gradića kamo su on i nekoliko prijatelja, zajedno s nekim ljudima koje nisam poznavala, došli na koncert na kojem su se izvodili i primitivni plemenski napjevi. Kad sam ušla, prostorija je već bila potpuno u mraku osim pozornice osvjetljene reflektorima. Koliko sam vidjela, jedina prazna stolica za dugačkim stolom bila je pokraj njega, premda je preko naslona visio prebačen komad odjeće, a možda i torbica. Kad me vidio kako oklijevam nad tom praznom stolicom, ustao je i uklonio stvari s nje i premjestio ih na drugi kraj stola. Zapravo, vrlo brzo nakon što je koncert počeo, jedna je žena u polutami prišla toj stolici i razdraženo otišla sjesti na drugo mjesto. Ne znam tko je bila ta žena.

On je sjedio na jednom kraju stola tako da je imao pregled nad cijelom njegovom dužinom, leđima okrenut vratima kroz koja sam ja ušla, a ja sam mu sjela slijeva, licem prema malenoj pozornici na kojoj su bila dva izvođača, jedan je pjevao i deklamirao, drugi čupkao žice kontrabasa. Preko puta mene sjedila je Ellie. Tada je još nisam dobro poznavala. On se neprestano naginjao prema

njoj tijekom izvedbe koja je bila tako glasna i tako blizu u toj prepunoj prostoriji da se uopće nije dalo razgovarati osim možda tako da govoriš drugoj osobi ravno na uho.

U to sam vrijeme voljela popiti. Uvijek mi je trebalo piće kad sam htjela sjesti i popričati u društvu. Ako je to bilo na javnom mjestu gdje ne poslužuju alkohol, hvatala me je nelagoda i nisam mogla uživati u druženju, baš kao što sam, kad bih bila pozvana kod nekoga na večeru, voljela da mi ponude piće čim uđem.

Za prve stanke, upitala sam njega i Ellie poslužuju li alkohol u kafiću, a oni su mi rekli da ne. Upitala sam ih kamo da odem kupiti nešto za piće. Rekli su da mogu pješice do obližnjega malog dućana gdje ima piva i on se ponudio da će me otpratiti i ponovno je brzo ustao sa stolice.

Kad smo izišli, hodao je pored mene po ugaženoj zemlji uz rub ceste, kroz razbacano suho lišće i drvenaste sjemenke eukaliptusa nalik dugmadi.

Ne sjećam se o čemu smo razgovarali, ali u to doba gotovo se nikad nisam sjećala o čemu sam razgovarala s nekim koga sam upravo upoznala jer mi je toliko toga drugoga bilo na pameti. Brinula sam se ne samo je li sve u redu s mojom odjećom ili kosom, nego i kako stojim, hodam ili držim glavu i vrat, i gdje stavljam noge. A ako nisam hodala nego uz razgovor nešto jela i pila, brinula sam se kako progutati hranu i piće a da se ne ugušim, i katkad se jesam gušila. Sve me je to toliko zaokupljalo da nikad nisam, premda bih svaku rečenicu zapamtila dovoljno dugo da na nju odgovorim, dovoljno dugo o njoj razmišljala da bih je poslije pamtila.

Na cesti se već smračilo kad smo izišli, oko pola osam, osam. Zapravo, onu stranu ceste po kojoj smo hodali osvijetlile su ulične svjetiljke i svjetla kafića te obližnjih dućana, a druga strana ceste potonula je u mrak, zasjenjena redom eukaliptusa koji su je štitili od rasvjete.

Među stablima je visio poneki znak, iza stabala pružala su se dva para željezničkih tračnica, također u mraku, a s druge strane tračnica ležalo je malo korito potoka, nevidljivo samo po sebi, ali obilježeno visokom travom koja je rasla uz obalu, pa zatim još jedna cesta, manja i ne tako prometna, ali dobro osvijetljena, u podnožju gole strmine brijega. U drugom smjeru, sa stražnje strane kafića i dućana, nekoliko stotina metara dalje, sterao se ocean, ispod brda ili litice, tako velike i tamne da se, iako je nisam vidjela, njezina tama nadvijala nad cestu gdje se borila s uličnom rasvjetom.

Nisam sigurna jesmo li hodali po zemlji ili asfaltu, pored čega smo prolazili niti kako je on hodao pored mene, nezgrapno ili gipko, polako ili sporo, tik uza me ili na metar udaljenosti. Mislim da se naginjao prema meni u silnoj želji da mi nešto kaže i da čuje što ja govorim, što je bilo teško jer sam govorila vrlo tiho. Nisam sigurna koju smo vrstu piva kupili ni kakva je točno nastala zbrka oko novca i vrste piva, je li on platio moje pivo kao i svoje. Možda sam ja htjela skuplje pivo i kupila sam dvije boce, dok je on imao novca samo za dvije boce jeftinijeg piva i potrošio na njih posljednji novac. Znam da je potrošio posljednji novac na nešto jer je kasno u noći ili u ranim jutarnjim satima, ostao bez benzina i kako uopće nije imao novca, zamolio je nepoznata prolaznika da mu da dolar. To je sutradan ispričao Ellie u knjižnici, a ona je to ispričala meni, premda mnogo poslije.

Sjećam se njegova poziva, kad smo se već vratili u kafić, svojeg oklijevanja, njegove smjelosti, svojeg nerazumijevanja, zatim buke njegova auta, svoga straha, obale noću, mojega gradića noću, mojega dvorišta i ružina grma, krasule i ograde, moje kuće, moje sobe, metalnih stolica, našeg piva, našeg razgovora, njegova pogrešnog iznošenja činjenica, opet njegove smjelosti, i tako dalje.

Kad me je pozvao da iziđem s njim na piće, a ja sam na to prvo odgovorila da bih zapravo morala biti kod kuće i raditi, samoj sebi djelovala sam kao dosadna prevoditeljica ili oprezna profesorica, znatno starija od njega. U to doba i inače mi se činilo da sam sve starija i starija, možda zato što sam se našla u novom okruženju i novoj situaciji i morala sam se pogledati novim očima i procijeniti kao da se ne poznajem onako dobro kao što sam mislila. Nisam zapravo bila tako stara, ali ipak sam bila mnogo godina starija od njega.

Ima još toga čega se nerado sjećam: svojeg oklijevanja, iznenadne zabrinutosti, tjeskobe kad sam požurila za njim, nelagode što sam trčala za njim, svoje trapavosti, osjećaja da sam starija, ali se, kako sam mislila, ne ponašam u skladu s godinama.

On je tako odlučnim koracima izišao iz kafića kad je koncert završio, ne rekavši mi ni riječi, da sam pomislila kako ga je moje oklijevanje povrijedilo. Nismo izmijenili više od desetak rečenica, a ja sam već mislila da sam mu povrijedila osjećaje, ništa čudno jer sam često mislila da je povrijeđen i ljut, čak i kad sam ga poznavala dulje od samo nekoliko sati. Naravno, već samim tim što sam istrčala za njim vjerojatno sam mu dala do znanja kako silno želim nekamo otići s njim, unatoč oklijevanju. Kad sam izišla za njim, rekao mi je da samo ide po neke stvari iz auta. Izletio je tako naglo jer je i sam bio nesiguran i nesnalazljiv.

Dok smo stajali kraj naših auta pred kafićem, upitao me kamo bismo mogli otići. Onda me, opet smjelije nego što sam očekivala, upitao bismo li mogli otići kod mene. Ponovno sam oklijevala, a on se ovoga puta ispričao. Svidjelo mi se što je tako skroman. Nisam znala gotovo ništa o njemu pa mi je sve što je napravio ili rekao otkrivalo neku njegovu posve novu stranu, kao da se postupno

otvara preda mnom. Nisam imala ništa protiv da odemo ravno kući jer sam bila umorna. Sjela sam u svoj auto, a on je sjeo u svoj. Pričekala sam ga da me može slijediti i kad je upalio motor, njegov je veliki stari bijeli auto zagrmio. Vozio je iza mene na malom razmaku i dizao je takvu buku da su mi zubi cvokotali, a ruke drhtale na volanu koji sam stezala dok me nisu zaboljeli članci na prstima.

Dok su mi njegovi farovi ispunjavali retrovizor, a ruke mi stezale volan, provezli smo se niz obalu kroz drugi gradić gdje su ljudi upravo izlazili iz kina, pa dalje uz vodu, preko nekih močvara i uza sparušeni obronak u moj gradić, kroz semafore i pored terase kafića na uglu i nakon skretanja lijevo, uzbrdo do moje kuće.

Čini mi se da se on spotaknuo u mraku na izrovanu nepopločanom kolnom prilazu pod cedrom, ali možda sam nešto pomiješala jer sam zapravo ja pala na leđa s povišena humka mesnatih pustinjских ruža ravno na kolni prilaz nekoliko dana poslije, kad je on odlazio, dok sam mu mahala da ga pozdravim na odlasku. Nisam zapravo pala, nego sam s uzvisine ispred kuće gdje raste i cedar posrnula unatrag. S njim sam uvijek bila nespreatna, jedva sam vladala rukama i nogama, čak i dok sam samo hodala po sobi ili sjedala na stolicu. On je rekao da sam nespreatna zato što sam tako nestrpljiva i krećem se prebrzo za vlastito tijelo.

Sad sam pošla ispred njega, a kad smo stigli do dvorišnog zida, podignuo je trnovitu viticu bujno razrasle ruže penjačice tako da mogu proći a da se ne ogrebem. A možda i nije to mogao napraviti u mraku, možda se to dogodilo nekoga drugog dana, po danjem svjetlu. Ili se dogodilo te noći, ali noć nije bila potpuno mračna. Zapravo, mračna je samo u mojem sjećanju na tu određenu noć jer znam da su u blizini bile dvije jarke ulične svjetiljke; jedna od njih svijetlila mi je ravno u sobu.